COSMINA TIMOCE-MOCANU

SEXTIL PUŞCARIU ŞI ION MUŞLEA ÎN CORESPONDENŢĂ

Toate încercările, mai vechi sau mai recente (spre exemplu, Muşlea 2005, Cuceu 2012), de explicitare a procesului de construcție a Școlii etnologice clujene au subliniat, invariabil, implicarea pe care Sextil Puşcariu a avut-o în instituționalizarea, la Cluj, a interesului pentru cercetarea culturii tradiționale în structuri precum Muzeul Limbei Române (1919), Muzeul Etnografic al Ardealului (1922), Societatea Etnografică Română (1923–1927), Catedra de Etnografie şi Folclor (1926–1951) şi, respectiv, Arhiva de Folklor a Academiei Române (1930). În ceea ce priveşte istoria acestei ultime instituții – Arhiva de Folklor a Academiei Române –, este destul de cunoscut faptul că ea începe în 27 mai 1930, aşa cum rezultă din scrisoarea adresată lui Ion Muşlea, în toamna anului 1930, de către Prezidiul Academiei Române:

> „Secțiunea Literară a Academiei, luând în discuție, în şedința de la 27 Maiu 1930, memoriul D-voastre înaintat Academiei de d-l Coleg S. Puşcariu cu scrisoarea sa din 23 Martie 1930 relativ la organizarea culegerii, conservării, publicării materialului folkloric românesc, a hotărât să se întemeieze o arhivă de folklor sub direcția D-voastre. Această arhivă rămâne proprietatea Academiei şi va fi depozitată la Muzeul Limbei Române din Cluj. [...] Colegul D-l Sextil Puşcariu este rugat să supravegheze arhiva şi publicațiile conduse şi tipărite de D-voastră”[1].

Rândurile acestea sunt importante atât pentru că reprezintă actul de naştere al Arhivei de Folklor a Academiei Române şi precizează statutul ei față de Muzeul Limbei Române, dar şi ca recunoaştere oficială a relației profesionale dintre ctitorii celor două instituții. Pentru că, aproape de fiecare dată, cercetătorii au focalizat mai degrabă evenimențialul, procesul construcției instituționale în sine decât oamenii care au stat în spatele lui, în paginile următoare îmi propun să aproximez în ce termeni pot fi descrise raporturile dintre Sextil Puşcariu şi Ion Muşlea. Sau, formulat interogativ, în ce măsură lingvistul S. Puşcariu a exercitat influențe formative asupra lui I. Muşlea şi şi-a pus amprenta asupra deciziilor privind cercetarea folclorică, pe care cel din urmă le-a luat?

Pentru atingerea acestei finalități, am în vedere nu atât lucrările în care Ion Muşlea a formulat explicit o anumită concepție privind cercetarea folclorului[2], res-

[1] Scrisoare adresată de Ion Bianu lui Ion Muşlea la 15 septembrie 1930. Se păstrează în Fondul de corespondență al Arhivei de Folclor a Academiei Române.

[2] E vorba de textele semnate de Ion Muşlea şi grupate în Cuceu–Cuceu 2005.

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

pectiv considerațiile ocazionale pe care Sextil Puşcariu le-a făcut privitor la acest domeniu[3], cât alte două categorii de surse, mai puțin uzitate, chiar dacă extrem de ofertante şi valoroase. E vorba, în primul rând, de două texte memorialistice, în care fiecare dintre personalitățile pe care le am în vedere face referire la celălalt. Astfel, la 4 ianuarie 1927, Sextil Puşcariu scrie *O retrospectivă la împlinirea vârstei de 50 de ani* (1978a), unde Ion Muşlea este menționat, alături de Leca Morariu, Nicolae Georgescu-Tistu, Sever Pop, Ion Breazu, Ştefan Paşca, între „elevii specializați", crescuți pe lângă Muzeul Limbii Române, acea

> „operă frumoasă, pentru că la baza lui stă ideea altruistă de a procura cercetătorului viitor toate mijloacele de informație şi documentare şi, astfel, de a-l scuti de acea pierdere de vreme cu adunarea materialului, care a împiedicat generația noastră să dea tot ce ar fi fost în stare să producă" (*ibidem*, p. 777).

La rândul lui, Ion Muşlea a reflectat asupra relației sale, personale şi profesionale, cu Sextil Puşcariu în aproape şapte pagini din textul de bilanț *Din activitatea mea de folclorist* (Muşlea 2005a), finalizat la 31 august 1965, în al şaizeci şi şaselea an al vieții autorului său şi rămas în manuscris până în 1980.

Cea de-a doua categorie de surse o constituie episoadele schimbului epistolar dintre Sextil Puşcariu şi Ion Muşlea: cinci scrisori care îl au pe marele lingvist drept expeditor, păstrate în Fondul de corespondență al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române", respectiv treisprezece scrisori[4] care îl au ca destinatar, păstrate la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu". Pentru că intervalul de corespondență acoperă şaisprezece ani, prima scrisoare fiind expediată la 5 februarie 1925, iar ultima la 15 februarie 1941, şi ținând cont de rolul covârşitor pe care S. Puşcariu l-a jucat în înființarea şi oblăduirea instituției ctitorite de I. Muşlea, cititorul s-ar fi putut aştepta la un dialog epistolar mai întins. Ipoteza pierderii unora dintre scrisori nu e neapărat plauzibilă, întrucât, în textul memorialistic *Din activitatea mea de folclorist*, Ion Muşlea însuşi face referire doar la aceste cinci epistole care i-au fost adresate de S. Puşcariu, nu şi la altele. Explicația întinderii reduse a acestui schimb epistolar trebuie căutată mai degrabă în dinamica relației dintre cele două personalități, aşa cum o fac vizibilă categoriile de documente anterior menționate.

Dialogul epistolar dintre Ion Muşlea şi Sextil Puşcariu acoperă trei perioade distincte. Prima se întinde între 5 februarie 1925 şi 20 iulie 1928, cele şase scrisori tematizând căutările ştiințifice ale lui I. Muşlea, bursier la Paris sau călător la arhivele Nordului. În cea de-a doua perioadă, corespondenții îşi scriu mai des – nouă

[3] Analize atente asupra acestor considerații au realizat Mircea Vaida (1972, p. 115–124), Dumitru Pop (1977), Ion Cuceu (2003).

[4] Subsumez categoriei generice de „scrisori" nu doar scrisoarea propriu-zisă, ci şi cărțile poştale ilustrate ori alte categorii de documente care au circulat între cei doi parteneri ai schimbului epistolar, cum e cazul biletului adresat de Ion Muşlea lui Sextil Puşcariu, în 3 martie 1927, având următorul conținut: „Adeveresc că am primit de la D[l.] profesor Sextil Puşcariu catalogul Bibliotecii Zarifopol".

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

scrisori în intervalul 1930–1932 – chestiuni ce privesc organizarea Arhivei de Folklor a Academiei Române sau publicarea primului număr al buletinului ştiinţific al instituţiei; *coda* acestei perioade o constituie scrisoarea din 9 mai 1936, în chestiunea mutării Arhivei din clădirea Muzeului Limbei Române. În fine, cele două scrisori schimbate în ultima perioadă (1940–1941) îi găsesc pe expeditorii lor departe de casă, încercând să recompună în pribegie unele dintre rosturile instituţiilor pe care le-au ctitorit la Cluj: Ion Muşlea se afla, în 1940, în refugiu la Sibiu, cu Arhiva şi Biblioteca Universităţii, iar, în 1941, Sextil Puşcariu conducea, la Berlin, Rumänische Institut in Deutschland.

Coroborând datele dialogului epistolar cu memorialistica celor doi intelectuali, putem observa că, fără a-i fi fost propriu-zis profesor lui I. Muşlea[5], S. Puşcariu a exercitat o certă influenţă asupra sa, încă din perioada căutărilor lui profesionale. Faptul că, în anii studenţiei clujene a lui I. Muşlea, S. Puşcariu era deja o personalitate ştiinţifică de renume, angrenată în construcţia instituţională şi academică la Cluj, l-a determinat pe viitorul folclorist să-i solicite sfatul şi îndrumarea, atât în toamna anului 1923, căutându-l înaintea plecării sale la Şcoala Română din Franţa, cât şi în perioada petrecută ca bursier la Paris. Astfel, la 5 februarie 1925, aflându-se la Fontenay-aux-Roses, Ion Muşlea îi adresează lingvistului o scrisoare în care îi mărturiseşte că, deşi a luat „drumul Parisului cu gândul de a face Istoria Artelor", ceea ce ar fi putut face din el „un fugar din mijlocul studiilor pe care le făcusem cu D-voastră", totuşi, după „întâile luni de desorientare şi năcazuri", prilejuite, probabil, şi de lipsa profesorilor de specialitate, s-a orientat spre folclor, „cu specială privire asupra literaturii noastre orale în legătură cu cea a popoarelor învecinate". Totodată, I. Muşlea îşi însoţeşte mărturisirea privind opţiunea sa profesională cu prima contribuţie folcloristică a anilor parizieni – studiul *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire* (Muşlea 1924) – şi cu dezvăluirea preocupărilor sale curente „asupra raporturilor baladei noastre populare cu epica sud-dunăreană", cercetare din care va rezulta, mai apoi, lucrarea fundamentală *La mort-mariage*: *une particularité du folklore balcanique* (Muşlea 1925). În acest context, tânărul folclorist îi scrie (la 5 februarie 1925) profesorului S. Puşcariu, cu rugămintea ca:

> „în cazul când aţi avea vreme, să binevoiţi a-mi comunica părerea D-voastră asupra direcţiei studiilor mele şi să-mi arătaţi dacă în cadrul folclorului nu vedeţi că s-ar putea întreprinde lucrări mai utile şi mai binevenite. Vă mărturisesc că aş fi cu deosebire mulţumit dacă, reîntors în ţară, aş putea lucra sub direcţia D-voastră, eventual chiar la Muzeu".

Pentru răspunsul profesorului (într-o scrisoare din 8 martie 1925) şi pentru mult-aşteptatul „cuvânt de aprobare şi încurajare", Ion Muşlea îşi va exprima recu-

[5] „Fără să-mi fi fost profesor – căci făcusem puţină filologie – mă simţeam legat de Puşcariu. Era din «ţara» mea (braşovean), mă privise totdeauna cu simpatie. [...] Puşcariu avea cea mai înaltă autoritate între profesorii Facultăţii de Litere şi era cel mai bun organizator ştiinţific al nostru: Muzeul Limbii Române, Dicţionarul Academiei şi Atlasul Lingvistic Român, pe atunci în pregătire, iată atâtea dovezi despre acest mare talent de organizare" (Muşlea 2005a, p. 157).

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

noştința nu doar pe moment (într-o scrisoare din 6 aprilie 1925), ci şi la sfârşitul carierei sale îl va urmări amintirea acelei scrisori, „lungă şi plină de sfaturi înțelepte, mai ales pentru tânărul care eram" (Muşlea 2005a, p. 157). Citind studiul *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire*, Sextil Puşcariu i-a admirat autorului lui „cumpătul şi spiritul ştiințific prevăzător" cu care a tratat subiectul, priceperea de a „dezghioca" „notele esențiale dintr-un material vast". Aprecierile sale sunt însoțite de câteva îndemnuri de urmat de către cel care vrea să abordeze domeniul folclorului comparat, lingvistul insistând pe delimitarea clară a domeniului de studiu, exprimată în nevoia „să-ți îngrădeşti bine terenul de activitate", şi pe imperativul prudenței metodologice:

> „La studiile folcloristice mi se pare că acest lucru e mai ales important: să ştii să-ți înfrânezi fantezia […] căci nicăieri mai mult decât aici metoda comparativă nu poate duce la alunecări mai primejdioase şi la concluzii mai riscante" (scrisoarea din 8 martie 1925).

S. Puşcariu nu uită să menționeze nici condiția absolut necesară pentru demersurile comparatiste, şi anume învățarea limbilor străine:

> „Chiar şi cunoaşterea limbei engleze îți va fi de un folos mare. […] Bine ar fi dacă ai învăța şi ceva limbi slave de sud (şi ceva ruseşte), apoi neogreaca şi albaneza. Fără ele va fi greu să faci folclor comparat, căci în traduceri vei putea consulta numai o infimă parte din lucrările publicate"(*ibidem*).

Dincolo de elaborarea şi publicarea propriu-zisă a studiilor de folclor, care „se pot face şi mai târziu", lui S. Puşcariu i se pare mai importantă contextual cercetarea sistematică şi ştiințifică a folclorului, care să pună capăt diletantismului, cercetare cu atât mai necesară cu cât societatea românească era, în acea vreme, într-un proces de prefaceri adânci:

> „Ceea ce mi se pare la noi, momentan, mai important, este o culegere sistematică de material folcloristic, până ce cântecele n-au pierit cu totul cu drumul de fier şi automobilul, pe care Eminescu nici nu-l bănuia, când se temea de civilizația omorâtoare a artei populare. Gândeşte-te deci, cât ai posibilitatea de a consulta biblioteci bogate şi a te întâlni cu oameni de specialitate, la un program ştiințific şi metodic cum ar trebui cules folclorul" (*ibidem*).

Ca „visuri pentru viitor", întemeietorul Muzeului Limbei Române nu exclude ca această instituție „să se dezvolte şi să îmbrățişeze şi folclorul", mai ales în contextul observației directe, în teren, pentru lucrările viitorului Atlas lingvistic, când „echipele ce le vom trimite la fața locului ar putea să strângă, pe lângă fapte lingvistice, şi material folcloristic şi etnografic".

Din cauza apropiatei finalizări a stagiului său în străinătate, Ion Muşlea se afla în imposibilitatea să asculte îndemnul Profesorului de a urma o şcoală engleză, chiar dacă, îi scrie la 6 aprilie 1925, „cu specialiştii de folklor e adevărat că n-am prea nimerit-o în Franța". Celebrul folclorist Arnold Van Gennep se pensionase, la Sorbona nu se preda disciplina, astfel încât bursierul a putut audia doar cursurile

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

romanistului Mario Roques, preocupat „numai întâmplător de folclor", iar la École d'Anthropologie „majoritatea profesorilor reprezentau o colecţie jalnică de moşnegi" (Muşlea 2005a, p. 149). În acest context, tânărului folclorist i-a rămas posibilitatea de a urma cursuri la discipline înrudite, precum medievistica profesorului Joseph Bédier de la Collège de France, precum şi de a asculta sfatul lui S. Puşcariu referitor la învăţarea limbilor slave de sud. Aşa se explică hotărârea de a frecventa, la École des Langues Orientales Vivantes, cursurile profesorilor J. Vaillant şi André Mazon.

Din scrisoarea lui Sextil Puşcariu, destinatarul ei va pune însă la suflet cel mai tare îndemnul de a gândi „un program ştiinţific şi metodic" de cercetare a folclorului, de unde promisiunea epistolară (făcută la 6 aprilie 1925) că va reflecta „la colecţionarea de material românesc şi la studierea metodei care trebuie aplicată în această întreprindere delicată". În etapa de construcţie a acestui program şi de căutare a unui model instituţional pe care să şi-l poată asuma, Ion Muşlea a efectuat, în lunile iunie–iulie ale anului 1928 şi beneficiind de sprijinul financiar al Ministerului Cultelor şi Artelor, o călătorie de studii la muzeele etnografice şi arhivele din centrul şi nordul Europei. Cărţile poştale ilustrate pe care i le trimite cu această ocazie lui S. Puşcariu – din Lipsca, „oraşul cărţii germane", la 11 iunie 1928, respectiv, după ce a văzut „celebrul Skansen al suedezilor", din capitala Finlandei, la 20 iulie 1928 –, lasă să ajungă la destinatar doar salutările, urările de sănătate şi mărturisirea scopului călătoriei, acela de a studia „cele mai bogate arhive de folklor din lume" (cum scrie în cartea poştală ilustrată din 20 iulie 1928). Peste ani însă, Ion Muşlea va mărturisi regretul său de a se fi lovit de porţi închise şi neşansa de a nu-i fi întâlnit pe folcloriştii care lucrau în aceste instituţii, călătoria sa suprapunându-se, practic, perioadei de concedii:

> „La Lipsca, pe lângă muzee şi biblioteci, am încercat să dau şi de un fel de arhivă de folclor, adăpostită într-o cameră de subsol. Bătrânul profesor Eugen Mogk, celebrul mitologist, care o conducea, era însă plecat şi deci n-am putut s-o văd. [...] În micul oraş Åbo, am găsit întâia arhivă folclorică aşa cum o visam şi eu, aceea a suedezilor din Finlanda. În schimb, la Helsinki, n-am avut noroc: toată lumea era plecată în concedii sau în cercetări. Am regretat îndeosebi lipsa lui Kaarle Krohn, căruia aş fi vrut să-i cer unele indicaţii şi lămuriri, să discut înfiinţarea unei secţii de «Folklore Fellows» la noi şi afilierea ei la Societatea Internaţională a folcloriştilor. La Helsinki am văzut însă un frumos muzeu de etnografie şi folclor, care mi-a plăcut mult mai mult decât imensul Nordiska Museet din Stockholm. Dar acolo am avut norocul să admir cel mai vechi şi mai mare muzeu în aer liber din Europa: Skansen-ul" (Muşlea 2005a, p. 155–156).

Cele două cărţi poştale ilustrate şi o adeverinţă de primire a catalogului bibliotecii Zarifopol sunt alte episoade, cel puţin cunoscute până în prezent, din anii '25–'30. De altfel, după întoarcerea de la Paris a tânărului folclorist, comunicarea dintre cei doi devine directă, ei fiind, aşa cum rezultă din textul *Din activitatea mea de folclorist*, „în legături destul de strânse, având ca obiect folclorul, nu filologia". Sunt anii în care I. Muşlea frecventează întâlnirile profesionale organizate la Muze-

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

ul Limbei Române şi publică note, recenzii şi studii în buletinul acestei instituții – „Dacoromania" (vezi Muşlea 1924–1926, 1927–1928a, b, c) –, în care colaborează, alături de Romulus Vuia, la alcătuirea părții de folclor a chestionarelor Atlasului lingvistic român (Taloş 1971, p. X). În 28 mai 1927, când şi-a susținut doctoratul în „etnografie şi folclor" – primul de acest fel la Universitatea din Cluj –, cu teza *Obiceiul junilor braşoveni*, Ion Muşlea a avut bucuria ca, alături de profesorii Theodor Capidan şi Florea Ştefănescu-Goangă, să-l aibă ca raportor pe Sextil Puşcariu, acesta făcând „câteva observații generale pline de bunul simț şi ponderația care-l caracterizau" (Muşlea 2005a, p. 158).

A doua perioadă a dialogului epistolar pe care îl comentez se desfăşoară, cum spuneam, în primii doi ani de funcționare a Arhivei de Folklor a Academiei Române, când relației informale mentor–discipol dintre Sextil Puşcariu şi Ion Muşlea i se adaugă o nouă dimensiune, de data aceasta oficială: primul devine, din însărcinarea Academiei Române, „supraveghetorul" instituției al cărei director era cel de-al doilea.

Aşa cum a promis într-o scrisoare din 19 septembrie 1930, S. Puşcariu a pus la dispoziția Arhivei „odaia în care au locuit Pop şi Paşca" (scrisoare a lui Sextil Puşcariu, din 19 septembrie 1930), iar, „când pereții acestei încăperi au fost dărâmați pentru lărgirea sălii de bibliotecă, Arhiva a trecut în casa vecină, cumpărată cu un an mai târziu" (Muşlea 2005a, p. 158), unde a şi rămas, până în 1936, când a fost adăpostită în clădirea Bibliotecii Universității. Edificarea Arhivei de Folklor a Academiei Române pe lângă Muzeul Limbei Române nu era una conjuncturală, ci avea o logică mai profundă, pe care S. Puşcariu i-o explică lui I. Muşlea, atunci când, într-o scrisoare din 26 aprilie 1931, îi arată rolul de model instituțional pe care-l putea juca Muzeul, dar şi legătura organică dintre limbă şi folclor:

> „Arhiva de folclor e pusă – prin înglobarea în Muzeu – să profite de organizația acestuia (bibliotecă, colecții, corespondenți, chestionare, legătură cu Atlasul lingvistic etc.) şi – poate – şi de atmosfera de muncă şi de devotament pentru cercetări. Legătura ce s-a făcut între Arhivă şi Muzeu nu e numai întâmplătoare – persoana mea, ca reprezentant al Academiei –, ci e o legătură organică, căci mii de fire duc de la limbi la folclor".

Astfel, urmând acestei logici, influența exercitată de Sextil Puşcariu asupra lui Ion Muşlea la nivel organizațional este vizibilă în cel puțin trei dimensiuni.

O primă dimensiune este aceea a liniilor teoretico-metodologice ale Arhivei, schițate de Ion Muşlea în cele două memorii ale întemeierii şi în textele-îndemn *Învățătorii şi folclorul* (1928), *Apel către intelectualii satelor* (1930) şi *Culegeți folklor*! (1930), care preconizau, într-o primă etapă, desfăşurarea unei anchete extensive, indirecte, prin difuzarea de chestionare tematice, însoțite de instrucțiuni de completare a răspunsurilor. În elaborarea acestor instrumente de lucru, I. Muşlea s-a servit nu doar de modelele furnizate, la finele secolului al XIX-lea, de către B. P. Hasdeu şi Nicolae Densuşianu (cf. Timoce-Mocanu 2013), ci şi de acelea oferite de Chestionarele elaborate în cadrul Muzeului Limbei Române. Totodată, la

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

fel ca în cadrul instituției conduse de S. Puşcariu, alături de cercetările efectuate în manieră indirectă, Ion Muşlea a proiectat şi a întreprins, el însuşi sau prin intermediul stipendiaților Arhivei de Folklor a Academiei Române, cercetări care privilegiau observația directă, în teren, în regiuni care, în linia pe care o preconizase anterior Ovid Densusianu, nu fuseseră studiate până atunci sau constituiau zonele de margine ale românismului.

Ilustrata datată 16 iulie 1931, din Bixad („Karlsbadul Ţării Oaşului, unde ne-am oprit câteva ceasuri înainte de Cămârzana şi Racşa"), vine să-i anunțe lui Sextil Puşcariu starea cercetării etnografico-folclorice pe care Ion Muşlea o desfăşura, alături de anchetatorii de la Atlasul lingvistic român, care nu uită să-i transmită un mesaj vesel şefului lor: „Pop şi Petrovici mă roagă să Vă comunic că sunt întregi".

Cercetările de teren în Ţara Oaşului vor fi continuate de Ion Muşlea în toamna anului 1930, în satele Călineşti, Târşolț şi Lechința (Lecînța), respectiv în primăvara anului 1931, în satele Boineşti, Bixad şi Prilog. Rezultatele acestor cercetări îi vor servi în elaborarea şi publicarea, în primul număr al „Anuarului Arhivei de Folklor", a lucrării *Cercetări folklorice în Ţara Oaşului* (1932), model de monografie zonală, care trebuia, în concepția lui I. Muşlea, să urmărească folclorul unei regiuni în toate manifestările sale, subliniind specificul, dar şi diferențele față de alte zone, notând variantele, corpusul folcloric fiind precedat de o „privire asupra ținutului şi a oamenilor [...], necesară pentru fixarea folclorului în mediul său social" (Muşlea 1932, p. 118).

Unii dintre cercetătorii care au realizat asemenea monografii zonale, în calitate de stipendiați ai Arhivei de Folklor a Academiei Române, erau lingvişti, formați în atmosfera favorabilă terenului şi receptării pozitive a culturii tradiționale, de la Muzeul Limbei Române – şi aceasta ar fi, în opinia mea, a doua dimensiune a influenței organizatorice a lui Sextil Puşcariu. Este cazul, spre exemplu, al lui Emil Petrovici, autorul a trei monografii (1935, 1939, 1942) publicate în paginile „Anuarului", cu o bogată experiență de teren, dobândită în calitate de anchetator al ALR II. Din punct de vedere structural, textele sale respectă modelul furnizat de Ion Muşlea în *Cercetări folklorice în Ţara Oaşului*, dar monografiile lui E. Petrovici adoptă un stil mai reflexiv, presărat cu anecdote despre modul cum s-a desfăşurat ancheta. Textul reține vocile subiecților anchetați şi le redă în notație fonetică simplificată, depăşind astfel intenționalitatea analitică a dialectologului:

> „[...] pe când până acum scopul anchetelor mele era notarea particularităților linguistice ale graiurilor anchetate, în Almăj, unica țintă a cercetărilor mele a fost culegerea folclorului acestei regiuni. Din anchetele pentru ALR am păstrat numai obiceiul de a nota cele mai mici nuanțe fonetice perceptibile ale graiului subiectelor vorbitoare. După cum vom vedea mai jos, în textele publicate aici am fost nevoit, din motive tipografice şi pentru a uşura cetirea lor pentru nelinguişti, să simplific grafia. Cu toate acestea, textele culese de mine pot servi şi pentru studiul graiurilor din satele cercetate" (Petrovici 1935, p. 25).

Astfel realizate, monografiile zonale care îi aveau ca autori pe lingvişti se supuneau imperativului metodologic promovat de Ion Muşlea, acela de a autonomiza

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

folclorul în raport cu filologia, miza acestor cercetări trebuind să fie exclusiv: „culegerea folklorului şi prezentarea lui”[6].

La fel ca Emil Petrovici, dinspre lingvistică veneau şi alţi doi stipendiaţi ai Arhivei de Folklor a Academiei Române: Vasile Scurtu, autorul unei ample monografii asupra a opt sate din judeţul Satu-Mare (Ugocea Românească) (1942) şi slavistul Ion Pătruţ, care, între 18 şi 27 mai 1941, îi cercetează pe prizonierii români timoceni din armata iugoslavă, care fuseseră predaţi autorităţilor militare şi încartiruiţi în patru sate de lângă Timişoara (1942).

A treia dimensiune a influenţei organizatorice pe care Sextil Puşcariu a exercitat-o asupra lui Ion Muşlea este vizibilă în publicarea, în cadrul Arhivei de Folklor a Academiei Române, a unui buletin ştiinţific propriu, după modelul „Dacoromaniei”. Este vorba despre „Anuarul Arhivei de Folklor”, din care, în perioada 1932–1945, au apărut şapte numere, cuprinzând studii, cercetări, note, recenzii şi bibliografia curentă a etnografiei şi folclorului (cf. Timoce-Mocanu 2012). În cele şapte numere ale „Anuarului Arhivei de Folklor”, pe câţiva dintre lingviştii de la Muzeul Limbei Române îi găsim ca autori de studii. Unii, mergând pe linia celebră de apropiere a cercetărilor lingvistice de etnografie, după principiul direcţiei germane „Wörter und Sachen”, promovată la Muzeu de către Sextil Puşcariu, publică lucrări de etnolingvistică, precum Nicolae Drăganu (1933), ori de antroponimie, ca Ştefan Paşca (1932). Vasile Bogrea, ca fost vicepreşedinte al Societăţii Etnografice Române, dăduse deschideri comparatiste cercetărilor sale etnolingvistice, iar, în primul număr al buletinului ştiinţific pe care îl edita, I. Muşlea nu omite publicarea postumă a două astfel de articole (Bogrea 1932a, b).

Se pare că decizia publicării, în 1931, a buletinului Arhivei, fusese luată de Ion Muşlea după consfătuiri cu fondatorul „Dacoromaniei”, aşa cum reiese dintr-o scrisoare adresată, la 10 ianuarie 1931, lui Ion Bianu:

> „În ce priveşte publicaţia Arhivei, ne-am gândit, împreună cu d-l profesor Puşcariu, că cel mai potrivit lucru ar fi publicarea unui Anuar al Arhivei de Folklor, în care să intre studiile de folklor, culegeri, bibliografia amănunţită a publicaţiilor folklorice româneşti (cărţi şi articole de revistă) de pe unul sau mai mulţi ani, cronică şi raportul Arhivei pe anul respectiv”.

De altfel, apariţia primului număr al „Anuarului Arhivei de Folklor” fusese grăbită de ctitorul Muzeului Limbei Române tocmai din dorinţa acestuia de a face bătrânului Preşedinte al Academiei „o bucurie cât mai curând cu această publicaţie căreia îi poartă atât interes” (scrisoare a lui S. Puşcariu către I. Muşlea, din 26

[6] „Culegerile noastre de folklor au fost însoţite aproape întotdeauna, când le-au întreprins oameni de ştiinţă, de cercetări filologice. În calitate de disciplină mai veche şi oarecum tutelară, filologiei i s-a dat în aceste lucrări locul de cinste, folklorul rămânând mereu pe al doilea plan. Într-adevăr de cele mai multe ori cercetarea nu s-a făcut pentru descoperirea şi studierea diferitelor manifestaţii folklorice, ci mai mult pentru a avea material dialectologic, iar anumite ramuri, ca de pildă practicile magice şi obiceiurile de tot felul, au rămas aproape consecvent nereprezentate în aceste lucrări” (Muşlea 1932, p. 117).

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

aprilie 1931). Ca şi lui I. Bianu, Ion Muşlea îi cere şi lui Sextil Puşcariu opinia în legătură cu studiul *Academia Română şi folklorul*, pe care, la sfatul Preşedintelui Academiei, l-a conceput ca pe un articol prin care „să se despartă trecutul de viitor", punctând momentele esențiale ale dezvoltării interesului pentru cultura tradițională sub tutela înaltului for. În acest context, S. Puşcariu formulează, aproape aforistic, ideea legăturii organice dintre Arhiva de Folklor şi Muzeul Limbei Române, motivată de faptul că „mii de fire duc de la limbi la folclor". Detectând, probabil, în ortografierea lexemului *folklor*, o anumită influență a rivalului său profesional, Ovid Densusianu, Sextil Puşcariu îl întreabă pe I. Muşlea, în aceeaşi scrisoare din 26 aprilie 1931:

> „De ce scrii fol*k*lor cu *k*? E o maimuțărie după franțuzește, care n-are nici o rațiune în limba noastră, în care nu scriem *K*nut sau da*k*til. În Dicț.[ionarul] Academiei – care e bine să se deschidă în cazurile de îndoială – am adoptat forma cu *c*. Ți-aş recomanda să accepți şi ortografia vorb**e**a, tocm**e**ală etc. şi acelaş**i** (la sing.), iarăş**i** etc. Academia le-a admis pentru Dicționar şi e bine să fie o apropiere cât mai mare între AF şi DR".

Ion Muşlea reține acest episod în memoriile sale, ca şi pe acela al unei discuții contradictorii cu S. Puşcariu, care insista ca Ovid Densusianu, cu care lingvistul avuse o atât de constructivă – din perspectiva posterității – polemică, să nu fie invitat să publice în Anuar:

> „[Pe S. Puşcariu] l-am consultat mai des în toamna anului 1931, când pregăteam întâiul ei Anuar. Atunci am avut una din puținele neînțelegeri cu el. Îi spusesem că vreau să solicit un articol lui Ovid Densusianu. M-a sfătuit insistent să n-o fac, susținând că Densusianu nu-mi va răspunde, sau, dacă o va face, nu voi avea motive să mă felicit. Când am insistat, am văzut că Puşcariu se supără şi am fost silit să renunț" (Muşlea 2005a, p. 160).

Tot în preajma apariției primului „Anuar al Arhivei de Folklor", aşa cum rezultă dintr-o scrisoare din 17 mai 1932, I. Muşlea l-a consultat pe S. Puşcariu inclusiv în chestiuni de detaliu, precum culoarea copertei, copertarea sau nu a extraselor colaboratorilor, poziționarea emblemei Academiei şi a numelui redactorului.

„Puținele neînțelegeri", despre care vorbesc memoriile folcloristului, nu au afectat profunzimea relației dintre cei doi intelectuali şi nu au ştirbit încrederea profesională pe care S. Puşcariu dovedea că i-o alocă, în circumstanțe precum aceea a delegării cu „întocmirea părții românești la bibliografia folklorică a lui Hoffmann-Krayer" (scrisoare a lui I. Muşlea către S. Puşcariu, din 10 august 1931) sau aceea a consultării în legătură cu raportul de alcătuit asupra lucrării lui S. Mădan, care fusese prezentată la premiul Adamachi (scrisoare a lui S. Puşcariu către I. Muşlea, din 13 martie 1932). Că încrederea aceasta profesională pe care Sextil Puşcariu i-o acorda lui Ion Muşlea era dublată de una umană, aceasta o dovedesc două scrisori prin care cel din urmă anunță îndeplinirea unor mici servicii, la solicitarea mentorului său, aflat, pe moment, departe de Cluj: anunțarea listei decanilor aleşi la facultățile clujene (4 iunie [1930]), respectiv delegarea lui Ion Chinezu cu vizitarea pacientului Valkhoff la o clinică medicală (10 august 1932).

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

Coda celei de-a doua perioade de corespondență o constituie scrisoarea din 9 mai 1936, care însoțește „adresa în chestiunea mutării Arhivei la Bibliotecă" (scrisoare a lui Ion Muşlea către Sextil Puşcariu, din 9 mai 1936), operațiune devenită posibilă, de vreme ce Ion Muşlea fusese numit, în acel an, director al Bibliotecii Universității Regele Ferdinand, iar, începând cu anul 1932, supravegherea lui S. Puşcariu

> „slăbise [...] mult. Încrederea în mine îi crescuse şi, când m-am prezentat cu planul (cuprinsul) celui de-al doilea Anuar, a spus că nu mai e nevoie să i-l arăt. […] E adevărat că în rapoartele de activitate ale Muzeului Limbei Române, publicate în „Dacoromania", Arhiva e amintită regulat. De câte ori mă vedea la şedințele Muzeului, Puşcariu mă întreba cum merge, ce face Anuarul etc. Şi cel puțin o dată pe an, înainte de sesiunea generală a Academiei, îi făceam o dare de seamă amănunțită despre mersul Arhivei şi-l rugam să înainteze Secțiunii Literare raportul meu anual" (Muşlea 2005a, p. 161).

O altă dovadă a girului profesional pe care Sextil Puşcariu i-l acorda lui Ion Muşlea o constituie solicitarea pe care i-a adresat-o, cândva între anii 1932–1935, de a redacta un memoriu pentru înființarea, în cadrul Facultății de Litere, a unei „Conferințe de folklor", cu scopul de a echilibra orientarea exclusivă asupra culturii materiale, pe care o dăduse Catedrei de etnografie şi folclor titularul ei, Romulus Vuia. Din păcate, aşa cum Muşlea va mărturisi peste ani, din acest memoriu:

> „nu s-a ales nimica. Nu cunosc motivele. Pentru ocuparea acestei conferințe se gândea, probabil, la mine. Tocmai din această cauză, nu l-am întrebat niciodată ce rezolvare s-a dat acelui memoriu" (*ibidem*, p. 164).

Mutarea, în 1936, a Arhivei în clădirea Bibliotecii şi volumul tot mai mare de muncă pe care îl presupuneau, din partea lui Ion Muşlea, lucrările Arhivei, au determinat o tot mai mare distanțare a celor doi intelectuali:

> „Cu cât trecea vremea, cu atât legăturile Arhivei (şi ale mele personale) cu Muzeul Limbei Române au ajuns din ce în ce mai slabe, până ce, cu refugiul Universității la Sibiu şi plecarea lui Puşcariu pentru vreo patru ani la Berlin, au devenit aproape inexistente. Între anii 1941 şi moartea lui (1948), nu ştiu dacă am vorbit împreună de 3–4 ori. Niciodată nu uita să mă întrebe cum merge Arhiva" (*ibidem*).

Aşa se face că, pentru cea de-a treia etapă a dialogului epistolar, se păstrează doar o ilustrată, prin care I. Muşlea îşi felicită profesorul cu ocazia Anului Nou, precum şi o scrisoare, pe care S. Puşcariu i-o adresează folcloristului, în calitatea sa de preşedinte al Institutului Român din Germania, solicitându-i colaborarea pentru realizarea unei lucrări de „propagandă românească în străinătate", o „*Rumänische Volkskunde* de vreo 300 pag.", care ar fi urmat să fie publicată la o editură germană, într-o

> „serie de cărți despre România. Bazate pe informație serioasă ştiințifică, dar lipsite de rigiditatea cărților de specialitate, cu împovărătoare note la subsol, având însă în schimb un număr mare de ilustrații, în text şi în afară de text (în negru şi în culori), ele

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

se adresează marelui public cult german, care vrea să ne cunoască" (scrisoare a lui Sextil Puşcariu către Ion Muşlea, din 15 februarie 1941).

Chiar dacă nu s-a păstrat un răspuns al lui I. Muşlea la această propunere, nu este greu de presupus un refuz al folcloristului, excedat, pe atunci, de grijile Arhivei şi ale Bibliotecii Universitare, aflate în refugiu la Sibiu.

Referindu-se la ctitorul Muzeului Limbei Române, Ion Muşlea mărturisea, aproape de sfârşitul vieţii sale, că, de-a lungul anilor, îi păstrase „o sinceră recunoştinţă şi o amintire dintre cele mai calde", convins fiind că, fără cei doi oblăduitori ai Arhivei de Folklor a Academiei Române, Ion Bianu şi Sextil Puşcariu,

„n-am fi avut bogatul material în manuscris, cele 7 volume ale Anuarului Arhivei, numeroasele cercetări pe teren, bibliografia folclorului românesc şi cunoaşterea folclorului în străinătate" (Muşlea 2005a, p. 163).

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

AAF = „Anuarul Arhivei de Folklor" (Cluj), I, 1932 şi urm.

Bogrea 1932a = Vasile Bogrea, *Musca columbacă în tradiţia noastră populară şi istorică*, în AAF, I, 1932, p. 41–45.

Bogrea 1932b = Vasile Bogrea, *Trei probleme folklorice şi aspectul lor românesc*, în AAF, I, 1932, p. 47–52.

Branda–Cuceu–Timoce-Mocanu (editori) 2012 = Alina Branda, Ion Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu (editori), *Antropologie şi studii culturale*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012.

Cuceu 2003 = Ion Cuceu, *Sextil Puşcariu şi cultura populară*, în Greive (ed.) *et alii*, p. 99–117.

Cuceu 2012 = Ion Cuceu, *Structuri instituţionale ale Şcolii etnologice clujene*, în Branda–Cuceu–Timoce-Mocanu (editori) 2012, p. 467–483.

Cuceu–Cuceu (editori) 2005 = Ion Muşlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare (1930–1948)*. Ediţie critică, note, cronologie, comentarii şi bibliografie de Ion Cuceu şi Maria Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, 2005.

Drăganu 1933 = N. Drăganu, *Cuvinte şi obiceiuri*, în AAF, II, 1933, p. 1–19.

Greive *et alii* (editori) = Arthur Greive, Ion Taloş, Ion Mării, Nicolae Mocanu (editori), *Întâlniri între filologii români şi germani/Deutsche und rumänische Philologen in der Begegnung*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2003.

Muşlea 1924 = Ion Muşlea, *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire*, în „Mélanges de l'École Roumaine en France", 1924, p. 67–110.

Muşlea 1924–1926 = Ion Muşlea, *Un „Tatăl Nostru" necunoscut (1684)*, în DR, IV/2, p. 963–966.

Muşlea 1925 = Ion Muşlea, *La mort-mariage: une particularité du folclore balkanique*, în „Mélanges de l'École Roumaine en France", 1925 (extras: Vălenii de Munte, 1925, 32 p.).

Muşlea 1927–1928a = Ion Muşlea, *Şcheii de la Cergău şi folclorul lor*, în DR, V, p. 1–50.

Muşlea 1927–1928b = Ion Muşlea, *Mură la dacoromâni*, în DR, V, p. 619–621.

Muşlea 1927–1928c = Ion Muşlea, *Iarăşi „teleleu"*, în DR, V, p. 621–622.

Muşlea 1932 = Ion Muşlea, *Cercetări folklorice în Ţara Oaşului*, în AAF, I, 1932, p. 117–237.

Muşlea 1971 = Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*. Ediţie îngrijită, cu studiu introductiv, bibliografie, registrul corespondenţei de specialitate, indice de Ion Taloş, vol. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1971.

Muşlea 2005 = Ion Muşlea, *Etnografia românească în Ardeal după Unire*, în Cuceu–Cuceu (editori) 2005, p. 88–95 .

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)

Muşlea 2005a = Ion Muşlea, *Din activitatea mea de foclorist*, în Cuceu–Cuceu (editori) 2005, p. 141–207.
Paşca 1932 = Şt. Paşca, *Nume de botez în Ţara Oltului*. *Obiceiuri şi tradiţii*, în AAF, I, 1932, p. 107–115.
Pătruț 1942 = Ion Pătruț, *Folklor de la românii din Sârbia*, în AAF, VI, 1942, p. 328–384.
Petrovici 1935 = Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului* (*Banat*), în AAF, III, 1935, p. 25–158.
Petrovici 1939 = Emil Petrovici, *Folklor de la moţii din Scărişoara*, în AAF, V, 1939, p. 111–176.
Petrovici 1942 = Emil Petrovici, *Note de folklor de la românii din Valea Mlavei* (*Sârbia*), în AAF, VI, 1942, p. 1–75.
Pop 1977 = Dumitru Pop, *Sextil Puşcariu şi cultura noastră populară*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", IX, 1977, p. 385–395.
Puşcariu 1978 = Sextil Puşcariu, *Memorii*. Ediție de Magdalena Vulpe. Prefață de Ion Bulei. Note de Ion Bulei şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Minerva, 1978.
Puşcariu 1978a = Sextil Puşcariu, *O retrospectivă la împlinirea vârstei de 50 de ani*, în Puşcariu 1978, p. 774–778.
Scurtu 1942 = Vasile Scurtu, *Cercetări folklorice în Ugocea Românească* (*jud. Satu-Mare)*, în AAF, VI, 1942, p. 123–300.
Taloş 1971 = Ion Taloş, *Ion Muşlea*, în Muşlea 1971, p. V–XLIV.
Timoce-Mocanu 2012 = Cosmina Timoce-Mocanu, *Anuarul Arhivei de Folklor*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", XII, 2012, p. 443–468.
Timoce-Mocanu 2013 = Cosmina Timoce-Mocanu, *The Research of Funeral Rituals through the Questionnaire Method in Folklore in the Interwar Period. From B. P. Hasdeu to I. Muşlea*, în „Philologica Jassyensia", IX, 2013, nr. 2(18), p. 111–120.
Vaida 1972 = Mircea Vaida, *Sextil Puşcariu, critic şi istoric literar*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972.

ION MUŞLEA AND SEXTIL PUŞCARIU IN CORRESPONDENCE (*Abstract*)

The study suggests an analysis of an important moment in the history of Romanian ethnology, namely the institutionalization of such researches in Cluj-Napoca by means of founding the Folklore Archive of the Romanian Academy, from the perspective of the relationships between the main pawns in this process: Sextil Puşcariu and young researcher Ion Muşlea. In achieving the purposes of this project, I used both classical sources (scientific works of the two), as well as correspondence, an unedited part which Ion Muşlea and Sextil Puşcariu have written between 1925 and 1941.

Cuvinte-cheie: *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, *Ion Muşlea*, *Sextil Puşcariu*, *corespondenţă, construcţie intelectuală*.
Keywords: *The Folklore Archive of the Romanian Academy*, *Ion Muşlea*, *Sextil Puşcariu*, *correspondence*, *institutional construction*.

Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române"
Cluj-Napoca, str. Republicii, 9
cosminatimoce@yahoo.com

BDD-A13550 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:39:31 UTC)